

Contents

3.....	מבוא
4.....	פרק א' – התפתחויות המוסד המשפחתי והמעבר מהמודל המסורתי למודלים שונים ומגוונים בראי מערכות היחסים הזוגיות "החדשות" בעידן הנוכחי
7.....	המודל המסורתי מול המודלים החדשים
11.....	פרק ב' – הזכות לכבוד אדם, לחיי משפחה ולנישואין והפסיקה בארץ ובארה"ב
14.....	חוק ההגנה על הנישואים בארה"ב
15.....	התפתחות הפסיקה בישראל
19.....	פרק ג' - סיכום ומסקנות
22.....	ביבליוגרפיה

מבוא

עבודת מחקר זו עוסקת בעניינים של זוגות חד-מיניים המנהלים מערכת יחסים במדינת ישראל ומעוניינים למסד את הקשר ביניהם לכדי קשר של זוג נשוי. בכדי לעשות כן, עבודה זו תעסוק לא מעט בדיון הבינלאומי ובאופן שבו מדינות העולם המערבי נוהגות כלפי זוגות חד-מיניים וכיצד המדינות השונות מעניקות הכרה (או לא מעניקות) לתא המשפחתי החדש. שאלת המחקר בעבודה זו היא כדלהלן:

"למרות ההכרה (הטכנית ולרישום בלבד) בתוקף הנישואים של בני זוג חד-מיניים וזאת בתוקף לעמידה בתנאים ספציפיים, קיימות זכויות מטריאליות והטבות רבות שאותם נשואים אינם זוכים וזכות להן כשם שזוגות הטרוסקסואלים מקבלים. במדינה המושתת על ערכי יסוד, כמו כבוד האדם וחירותו וערך השוויון, אינה מצליחה לאמץ לחיקה תבנית משפחתי השונה במבנה החברתי - מה תפקידה של המדינה בחיי הזוגיות במשפחות חד מיניות? מהן ההצדקות להתערבותה של המדינה בסטטוס הזוגיות ובחיי הפרט?

בפרק הראשון לעבודת המחקר אבחן את ההתפתחויות שעבר המוסד המשפחתי באופן כללי תוך המעבר מהמודל המסורתי הנפוץ למספר מודלים אפשריים המתקיימים במגוון רחב של מדינות בעולם. כמו כן, אבחן אילו מערכות יחסים זוגיות חדשות נוצרו במהלך העשורים האחרונים של המאה האחרונה תוך כדי השתלטות התפיסה הליברלית על פני התפיסה השמרנית האדוקה.

בפרק השני לעבודת המחקר אבחן את זכויות היסוד העומדות לכל אזרח במדינת ישראל לאחר חקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. כמו כן, אבחן כיצד תהודתו של חוק היסוד הובילה ליצירת זכויות יסוד נגזרות כמו הזכות לחיי משפחה והזכות לנישואין וכיצד זכויות אלו השפיעו על פסיקות בית המשפט הישראלי. בפרק זה אעסוק בהרחבה במשפט האמריקני בכלל ובחוק להגנת הנישואים בפרט (שבוטל ע"י ביהמ"ש הפדרלי העליון בשנת 2015 והיווה את נקודת המפנה המשמעותית ביותר עבור קהילת הלהט"ב בארה"ב בפרט ובעולם בכלל).

בפרק השלישי והאחרון לעבודת מחקר זו אנתח את הפגיעה בזכויות היסוד הנגזרות העומדות לזכות זוגות חד-מיניים שאינם יכולים להינשא בישראל וזאת לאור תיאוריות הצדק השונות. בפרק זה אסכם ואנסה לתת מענה לשאלת המחקר שצינתי בפתח עמוד זה עם מסקנות לעתיד צודק יותר.

פרק א' – התפתחויות המוסד המשפחתי והמעבר מהמודל המסורתי למודלים שונים ומגוונים בראי מערכות היחסים הזוגיות "החדשות" בעידן הנוכחי

בעבר הלא רחוק, כאשר היינו משתמשים במונח 'משפחה', הדמיון שלנו היה לוקח אותנו למקומות מאוד ברורים – זוג הורים משלבים ידיים, ליד האם צועדת לה ביתם עם שתי קוקיות מזהב ושמלה פרחונית מתנפנת וליד האב צועד לו בנם עם מכנס קצר וקצת בוץ בנעליים. לתמונה הזו אפשר לשלב כלב או חתול וסביר להניח שאם בדמיונות עסקינן, כנראה שהזוג התחתנו מתחת לפיסת בד לבן שעוטה ככיסוי על ראשם וארבעתם חבריהם הקרובים ביותר אוחזים במקלות הבד המשמשת כסוכה בעוד הרב מנעים בקולו את טקס הנישואים. הגבר שובר את הכוס, נשיקה, מוזיקה ומזל טוב.

אולם מדינת ישראל של שנת 2017 נראית שונה בנוף המשפחתי. התא המשפחתי הקלאסי של לפני מספר דורות התחלף במספר תצורות שונות ומגוונות עליהם ארחיב בהמשך פרק זה.

מאחר ועבודת מחקר זו עוסקת בתיאוריות של צדק כלכלי וחברתי ולא בפן המשפטי, מן ההכרח לדון בסוגיות משפטיות הכרוכות במוסד המשפחה בישראל בכדי להבהיר ולהבין את אופיים של המודלים החדשים שהתפתחו להם בשנים האחרונות.

בכל הנוגע למונח "משפחה", יש לציין כי מערכת המשפט במדינת ישראל לא הגדירה אותו באופן חד-משמעי והרשות המחוקקת לא העניקה לו הגדרה חוקית רשמית¹. זו אחת הסיבות מדוע ביהמ"ש בישראל, כפי שאבחן בפרק הבא לעבודת המחקר, בחר להעניק מעמד משפטי למערכות יחסים בין זוגות שאינם זוגות נשואים קלאסיים – זוגות חד-מיניים, ידועים בציבור, משפחות עובדים זרים וכיוצא בזה. ההשפעה של ההתפתחות החקיקתית והפסיקתית בנוגע למעמדם של זכויות היסוד של אזרחי המדינה, הביא לשינוי משמעותי בתפיסה של הרשות המחוקקת והשופטת את המונח צדק ושוויון. ערכים אלו קיבלו במה מרכזית ולאורם פורשו ונקבעו פסיקות משמעותיות רבות.

לצורך הרקע הכללי על מוסד המשפחה והנישואים בישראל, יש צורך להבהיר כיצד מדינת ישראל נבדלת משאר מדינות המערב בכל הנוגע למוסד הנישואים:

בישראל ישנו מוסד המכונה "בתי הדין הרבניים". בתי הדין אלו הם סטוטוריים ופועלים בהתאם לנקבע בחוק². הסמכות העיקרית והבלעדית הנתונה לבתי הדין הרבניים קבוע בסעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים: "ענייני נישואין וגירושין של יהודים בישראל אזרחי המדינה או תושביה יהיו בשיפוטם הייחודי של בתי דין רבניים". פירושו של דבר הוא שלא ניתן לדון בענייני נישואים וגירושים אלא בבתי הדין הרבניים.

במקביל, בשנת 1995 חוקקה הכנסת את חוק בתי המשפט לענייני משפחה³. בטרם נחקק חוק זה, היו נוצרים לעתים קרובות מצבים שבהם בני זוג נשואים היו מוצאים עצמם מתדיינים בכמה ערכאות שיפוטיות במקביל, כאשר כל ערכאה דנה בפן שונה של הסכסוך וזאת משום פיצול הסמכויות בין בתי המשפט השונים העוסקים בעניינים שבתוך המשפחה (מזונות אישה, מזונות ילדים, משמורת וכיוצא בזה). המחוקק שם קץ לבעיה זו בעצם הפיכתו את בית המשפט לענייני משפחה לגורם המרכזי אשר מטפל בכלל העניינים המתעוררים בין בני זוג ומהווה עבורם כתובת אחת לכל הצדדים בסכסוך. עם זאת, עדיין ניתן לפנות לבית הדין הרבני מטעמים שונים. בהקשר זה עולה סוגיית "מרוץ סמכויות" שבין בתי המשפט

¹ סילביה פוגל-ביז'אווי, "משפחות בישראל: בין משפחתיות לפוסט מודרניות", מין מיגדר ופוליטיקה (דפנה יוראלי ואח' – עורכות, 199) 107

² חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953

³ חוק בית המשפט לענייני משפחה, תשנ"ה-1995